

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Rozhodné právo v závazkových vztazích z mezinárodního obchodu - smluvní autonomie a volba práva - část. I (historie autonomie)

Prosazování se autonomie práva úzce souvisí s myšlenkami liberalismu, politické svobody a tržního hospodářství. Na druhé straně, autonomie se těžko uplatňovala v době a ve společensko-politickém kontextu, kdy se více prosazují myšlenky teritoriální suverenity. Jádrem moderních teorií autonomie a liberálního pohledu na možnosti smluvních stran je nová koncepce pohledu na smluvní vztah.

Rozhodné právo v závazkových vztazích z mezinárodního obchodu - smluvní autonomie a volba práva - část. I (historie autonomie)

Jedním z prvních představitelů právní vědy zabývajících se otázkou volby práva a autonomie byl statutista Bartolus (1314 - 1347), který prosazoval jako první pravidlo pro určení rozhodného práva *locus regit actum* v závislosti na tom, zda se jednalo - podle tradičního římského dělení právního řádu - na oblast týkající se osob. V tom případě zavazoval národní právní řád všechny obyvatele bez ohledu na to, kde se nacházejí. Pokud šlo o věci, v tom případě se právo státu vztahovalo na věci na jeho území; a pokud o jednání, na všechny, kdo dané jednání na jeho území učinili.

Za původce konceptu smluvní autonomie je považován francouzský právní vědec Dumoulin (1501 - 1566), který spíše než k principu "*locus contractus*" inklinoval k "subjektivnímu, předpokládanému úmyslu stran". Huber, stejně jako statutisti, vycházel z principu *lex contractus*, ale činil již i určitou kvalifikaci, když rozvinul jejich pravidlo, že "místo uzavření smlouvy nemá být uvažováno absolutně, neboť pokud měli strany na mysli právo jiného místa v době uzavření smlouvy, tak má toto právo přednost."

Obiter dictum soudce Lorda Mansfielda ve věci *Robinson v. Bland* je považováno za zdroj autonomie v anglickém právním řádu. V daném případě se soudce zabýval teoretickou otázkou rozhodného práva v případě konfliktu anglického a francouzského práva a zohlednil přitom úmysl stran (k volbě práva anglického). Ve skutečnosti se však jednalo o implikovaný fiktivní úmysl stran, který v daném případě odpovídal zobjektivizovanému pojmu "*the most real connection*". Jedná se tedy o objektivní test, ne subjektivní autonomii. Tento objektivní přístup se snažil lokalizovat smlouvu, přičemž úmysl a vůle stran je pro něj pouze jedním z faktorů pro určení rozhodného práva. Dokonce i v kontinentální Evropě se autonomie ve smyslu vědomé volby práva prosadila až na konci devatenáctého století.

V učení Huberově pokračoval i Story, podle něhož se stupeň autonomie nacházel na úrovni předpokládané volby práva místa uzavření smlouvy (*lex loci contractus*). Story i Savigny vnímali autonomii stran jako možnost určení místa plnění i jako klíč pro otázku řešení sporů a určení rozhodného práva. Na druhé straně se ale Nejvyšší soud Spojených Států již v roce 1882 ve věci *Pritchard v. Norton* přiklání více k možnosti přímé volby práva, přinejmenším v tom smyslu, že právo místa uzavření smlouvy může být vyloučeno volbou práva místa plnění a naopak, a to výslovným

projevem vůle stran.

Prosazování se autonomie práva úzce souvisí s myšlenkami liberalismu, politické svobody a tržního hospodářství. Na druhé straně, autonomie se těžko uplatňovala v době a ve společensko-politickém kontextu, kdy se více prosazují myšlenky teritoriální suverenity. Jádrem moderních teorií autonomie a liberálního pohledu na možnosti smluvních stran je nová koncepce pohledu na smluvní vztah.

Zatímco dřívější koncepty vycházeli z teze, že smlouvou strany vytvořili závazek, jehož obsah je dán především zákonem, moderní pohled vychází z představy smluvních stran jako legislátorů. Důsledkem tohoto pojetí je větší zaměření na subjektivní úmysl stran než na důsledky jejich jednání.^[1] Je to tedy vůle stran, která primárně tvoří smlouvu, je normotvorná, a měla by být také "právo-určující". V tržním hospodářství je jenom logické, že strany tvoří smlouvu podle své vůle, a že by sami měli chránit své zájmy a znát všechna rizika. To je koneckonců v souladu s římskou zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*.

Prvním, kdo obhajoval pozitivní a výslovnou volbu práva, byl Mancini (1817 - 1888), a to svým odmítnutím principu teritoriality. Mancini vycházel z principu, že tam, kde má stát zájem na blahu dané osoby, např. v otázce způsobilosti k právům a jiných otázek osobnostního charakteru, musí být rozhodným právem *lex patriae*, jinak ale mají strany právo zvolit si rozhodný právní řád. Teritorialita se prosazuje pouze v oblasti veřejného pořádku (*ordre public*). Doktrína politického a ekonomického liberalismu však našla větší odezvu až v první polovině dvacátého století. S ohledem na výše uvedenou souvislost autonomie a politické svobody a tržního hospodářství (resp. teritoriální suverenity) není překvapující konstatování, že například v Jižní Americe byla po špatných historických zkušenostech jihoamerických států z dob minulých myšlenka autonomie po určité období zcela zavržena.

Nicméně téměř to samé je možno konstatovat v případě Německa, a původně pozitivní postoj byl změněn rovněž u Francie a Spojených Států. Proto první *Restatement of the Conflict of Laws* neuznal právo stran mezinárodní smlouvy odklonit se od principu, že rozhodným právem je právo místa uzavření smlouvy. Povoleno bylo jenom inkorporovat ustanovení cizího práva do smluvních podmínek v míře, v jaké je to dovoleno právem místa uzavření smlouvy.^[2] P. Nygh v otázce "autonomie" stran v polovině dvacátého století přirovnává vztah smluvních stran a zákonodárce ke vztahu provincie či oblasti k modernímu státu; smluvní strany mají určité možnosti tvořit smlouvu odkazem na jiné právo, ale suverénní moc tuto svobodu limituje a omezuje. Odmítání autonomie přetrvává v USA jako menšinový názor doposud.^[3]

Vzepětí skutečné autonomie práva bylo určeno známým rozhodnutím Privy Council ve věci *Vita Food Products Inc. v. Unus Shipping Co. Ltd.*, kde soudce Lord Wright potvrdil volnost stran zvolit si rozhodné právo v nejširším měřítku. Za podmínky *bona fide* a při omezení ze strany *ordre public* je dána stranám možnost zvolit si rozhodné právo. Byla tak odmítnuta lokalizace a nutná aplikovatelnost práva místa uzavření smlouvy a jeho kogentních pravidel. Obdobný přístup je patrný z rozhodnutí amerického Nejvyššího soudu ve věci *The Bremen v. Zapata Off-Shore Co.*, i když se rozhodnutí týkalo platnosti výběru jurisdikční klauzule. Od té doby se princip autonomie stran prosazuje v americkém právním řádu jako jeho součást a je vyjádřeno ve druhém *Restatementu*, *Uniform Commercial Code*^[4], atd.

Rovněž Haagská úmluva o právu použitelném na mezinárodní prodej zboží z roku 1955, i když byla přijata jenom devíti státy, vychází z autonomie vůle stran a sloužila jako model pro články 3 a 4 Úmluvy o právu použitelném na smluvní vztahy z roku 1980 (Římská úmluva). V dnešní době je tedy

princip autonomie vůle (jak volby práva tak volby místa řešení sporu) obecně uznáván[5]. Jak se uvádí v oficiální zprávě k Římské úmluvě, tento princip byl přijat všemi státy Evropského hospodářského společenství. Ještě průkaznější je v tomto smyslu čl.2.1 rezoluce Institutu mezinárodního práva v Basileji z roku 1992. Tato rezoluce byla podpořena nejenom evropskými státy, ale i např. Japonskem, Izraelem, Egyptem a několika jihoamerickými státy. V obdobném smyslu je možno se zmínit o Mezi-americké úmluvě o právu použitelném na mezinárodní smlouvy.[6] Vývoj dokládá pozitivní korelaci mezi liberalizmem a tržní ekonomikou a autonomií vůle stran.

Omezení smluvní autonomie po druhé světové válce je dáno nahrazením určité části smluvní regulace regulací správní. I proto se Atiyah[7] domnívá, že velkou část práv a povinností smluvních stran tvoří nezamýšlená práva a povinnosti daná právním řádem, ne stranami smlouvy. Kruh se tak zdánlivě v určité míře uzavírá. Do popředí se v důsledku toho dostává ochrana vyváženého postavení obou stran jako smysl smluvního vztahu, a ne ochrana získaných pozic. Smlouva je podle tohoto názorového proudu výtvorem společnosti, která má mít právo jí limitovat a určovat její obsah. Ale právě v době, kdy Atiyah psal svou monografii, nastal opětovný nástup autonomie, spojený nejenom s ústupem veřejného sektoru v západní Evropě a Austrálii, ale i pádem komunismu v Evropě a vývojem v Číně.

---

[1] P. Nygh, *Autonomy in International Contracts*, 1999, str.7, s odkazem na P. S. Atiyah, *The Rise and Fall of Freedom of Contract*, str. 141

[2] Stanovisko soudce v případě *Louis Dreyfus v. Peterson Steamships Ltd*, 1930

[3] V rámci těchto názorů existují dvě skupiny: jedna, podepřena tzv. metodologií analýzy vládního zájmu; ta připouští nanejvýš volbu právního řádu pro interpretaci smlouvy, avšak s tím, že strany se rozhodnému právu nemůžou vyhnout; druhá, ovlivněna lokalizačním přístupem, která vnímá možnost volby práva jenom jako faktor, který má být brán v úvahu při určení vhodného práva

[4] *The Restatement, (Second) of the Conflict of Laws*, § 187, the Louisiana Civil Code, čl. 3540; kromě nich také v *the American Law Institute's Final Draft of the Complex Litigation Project*, 1993, § 5.02

[5] Jednou z výjimek může být právní řád Jihoafrické republiky, kde je věc považována za otevřenou, viz P. Nygh, *Autonomy in International Contracts*, 1999, str. 13, s odkazem na C.F. Forsyth, *Private International Law*, 3rd ed., 1996, str. 278 - 282

[6] *The Inter-American Convention on the Law Applicable to International Contracts*, Mexico City, 1994

[7] P. Atiyah, *The Rise and Fall of Freedom of Contract*, 1971

Další články:

- [Prekluze důvodu neplatnosti VH](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [SCHEJBAL& PARTNERS stáli u získání jedné z prvních licencí dle MiCA v ČR](#)
- [Proč dnes více než polovina M&A transakcí ve střední Evropě nekončí podpisem](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. - zápis jednatelského oprávnění do obchodního rejstříku](#)
- [Prověřování zahraničních investic a kybernetická regulace: řízená služba jako nová transakční proměnná](#)